

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

UNESCO
Felsefe ve İnsan
Hakları Kürsüsü

İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ ve UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Temmuz 2019 / Sayı: 5

Okurlara

Bültenimizin bu sayısında, son İnsan Hakları Merkezinden beklediğimiz bilgi gelmediği için, bundan sonraki sayımızda yayınlamayı plânladığımız Merkezlerde hazırlanan tezlerin listelerinin ilkini –Maltepe Üniversitesinin İnsan Hakları Merkezinde yürütülen Yüksek Lisans programında yapılan tezlerin listesini– bulacaksınız. Bazıları bir tez kadar başarılı olan Tezsiz Yüksek Lisans programımızda yapılan “Mezuniyet Projeleri”nin listesini ise gelecek sayıda yayımlayacağız. Daha sonraki sayılarımızda da –bize gönderildiği takdirde– diğer üniversitelerin İnsan Hakları Merkezlerinde yapılan çalışmalarını sizlere sunacağız.

Bu sayımızda, Sultanbeyli’deki bir okulun 5. sınıf öğrencilerinden Ela Köse’nin, İoanna Kuçuradi’nin kendi yazısının içine aldığı “Kendimizi Tutmanın Önemi” başlıklı yazısını da bulacaksınız. Dünyamızda şiddetin gitgide arttığı bu dönemde, bu küçük kızımızın yazısından ve Merkezimizin web sayfasında yayımladığımız sınıf arkadaşlarının yazılarından, biz büyüklerin alabileceği bir ders olabilir.

Bunlardan başka bu sayımızda, Merkezimiz üyelerinden Dr. Bergen Coşkun Özüaydın’ın insanlığın kapanmayan yaralarından biri olmaktan devam eden ayrımcılık üzerine yazısı; insan haklarının temelini oluşturan insan onuru kavramıyla ilgili Dr. Zeynep İspir’in yazısı ve mezunlarımızdan hekim olan Aydın Yücesoy’un insan hakları bilgisinin mesleğini icra etmesine neler kattığını dile getiren yazısı yer alıyor.

Bu sayımızdaki söyleşi, Gıda ve Tarım Etiği Derneğinin kurucu başkanı ve Ankara Üniversitesi eski Rektörlerinden Prof. Dr. Cemal Taluğ’la yapıldı. Değerli Hocamız, temel bir hak olan beslenme hakkıyla ilgili olarak günümüzde gitgide keskinleşen sorunlara ve ancak son yıllarda dikkat çekmeye başlayan bu dünya problemine parmak basıyor ve olanaklı çözümlere ışık tutuyor.

KENDİNİ TUTABİLME VE ŞİDDET

İoanna Kuçuradi

Ülkemizde de dünyada da şiddetin neden arttığı ve artmakta devam ettiği sorusuyla uğraşanlar, çeşitli nedenlerden söz etmekte; şiddetin doğuştan mı geldiğini, yoksa sonradan mı öğrenildiğini görebilmek için çalışmalar yapmaktadırlar. Yaşamda gördüğümüz birçok şiddet olayında, kişilerin yaşadıkları şiddet ve korkuların etkisinin onları da başkasına şiddet göstermeye götürdüğünü görüyoruz. Bir süre önce Türkçe çevirisi yayımlanan, Svetlana Aleksiyeviç’in 2015 yılı Nobel Ödüllü *Çinko Çocuklar* başlıklı kitabında, bir annenin, yumuşacık bir çocuk olan ve çok genç yaşta Rus ordusuyla Afganistan’da savaşmış oğlunun, Rusya’ya döndüğünde gözünü kırpmadan insan öldürmesine nasıl şaşkaldığını okuyoruz.

Benim kendi deneyimlerime ve gözlemlerime göre, şiddetin en temel nedeni kendini tutmayı öğrenmemiş olmak görünüyor. Buna ise, çocuklarımızın eğitiminde yanlış olan bir özgürlük anlayışının –benim “özgürlükçülük” dediğim anlayışın– önemli bir rol oynadığını düşünüyorum.

Maltepe Üniversitesine ilk geldiğim yıl, bir son sınıf grubuna ders verirken, dersin ortasında bir genç sınıftan çıktı. Olabilir. Ancak bu genç, bir süre sonra, elinde iki şişe suyla geri geldi. İki şişeden birini bir arkadaşına vererek, su içmeye başladı. Ders bitince, çocuklara, bundan sonra derste –hastalık durumu dışında– biberon görmek istemediğimi, nedenini bilmek istiyorlarsa, gelecek dersin başında bana sormalarını söyledim.

İhtiyaçların iki türünden söz etmek mümkündür: olan ihtiyaçlardan ve duyulan ihtiyaçlardan. ‘Olan ihtiyaçlar’ nesnel ihtiyaçlardır. Duyulan ihtiyaçların ise sınırı yok. Bu duyulan ihtiyaçlarla ilgili olarak kendini tutmayı öğrenebilmenin en isabetli yolu, kendini tutma alıştırmaları olabiliyor –ta ki o ihtiyaç duyulmaz olsun.

Bu su hikâyesini –“su içmek faydalıdır” diyerek insanların her yerde bir şişe suyla dolaştıkları günümüzde– her yıl yeni gelen öğrencilerime anlatıyor, derste su içmemelerini rica ediyor ve gerekçesini anlatıyorum.

İlkokul öğretmeni olan öğrencilerimizden biri, bu konuyu öğrencilerine anlatmış, dönem sonunda da onlardan bunun üzerine bir “kompozisyon” yazmalarını istemiştir.

(Devamı 3. sayfada)

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ İNSAN HAKLARI PROGRAMI

TEZLER

1. Murat Urk (2010), “Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları”
2. Evren Akbey (2011), “Adli ve Önleme Aramalarının İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”
3. Cafer Durna (2011), “Gelir Dağılımı Adaletsizliğinin İnsan Haklarına Etkileri”
4. Cemal Gedik (2011), “Ceza İnfaz Kurumlarında Görev Yapan İnfaz ve Koruma Memurlarının İnsan Haklarına Bakışı”
5. Ömer Gökduman (2011), “Ceza İnfaz Kurumlarında Eğitimin Önemi”
6. Serkan Küçükdoğan (2011), “Polislik Mesleğinin ve Polis Meslek Yüksekokullarında Verilen İnsan Hakları Eğitiminin İrdelenmesi”
7. Ömer Sağlam (2011), “Sosyal Devlet ve İnsan Hakları”
8. Vedat Yılmaz (2011), “Açık İnfaz Kurumlarının Hükümlüleri Toplumsal Yaşama Hazırlanması Çalışmalarının Silivri ve Maltepe Açık Ceza İnfaz Kurumları Örneğinde İncelenmesi”
9. Sedat Servet Çeçen (2012), “İlköğretim Okullarında Artan Şiddet Olaylarına Karşı Alınan Önlemler ve İnsan Hakları”
10. Seylan Demir (2012), “Polisin Temel Hak ve Özgürlükleri Kısıtlayan Yetkilerini Kullanmasında Değerlendirme Sorunları”
11. Hakkı Dinç (2012), “6831 Sayılı Orman Kanununa İstinaden Tapuları İptal Edilen Şahısların Durumunun Mülkiyet Hakkı Açısından İncelenmesi”
12. İsmail Gökçe (2012), “Ceza Muhakemesi Yasasında ‘Gizli Tanık’ İfadelerinin Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Değerlendirilmesi”
13. Berna Özen (2012), “Devlet İlköğretim Okullarında Görev Yapmakta Olan Öğretmenlerin İnsan Haklarına İlişkin Tutumlarının Çokboyutlu İncelenmesi (İstanbul İli Anadolu Yakası Örneği)”
14. Melek Zubaroğlu (2012), “Hasta Hakları Kurul Üyelerinin İnsan Haklarına Bakışı: İstanbul İli Örneği”
15. Ercan Orhan Aydın (2013), “Türkiye’de Güvenlik Soruşturması Uygulamaları ve Bunların İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi: Devlet Memuru Alımında Güvenlik Soruşturması”
16. Murat Bayram (2013), “İnsan Hakları Açısından Madde Bağımlılığının Değerlendirilmesi”
17. Murat Çolak (2013), “Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nun 16. Maddesinin 7. ve 8. Fıkralarının Yaşama Hakkına Yönelik İçerdiği Tehditler”
18. Turabi Demirci (2013), “Terör Haberlerinin Sunumunda Emniyet Teşkilatı-Medya İlişkileri: 11 Eylül 2001 El-Kaide Terör Örgütü Saldırıları Örneği”
19. Yasin İnam (2013), “Polisin Toplumsal Olaylara Müdahalede Kullandığı Kuvvetten Doğan İnsan Hakları Sorunları”
20. Umut Yanardağ (2013), “Hasta Hakları Alanındaki Kavram Sorunları ve Uygulamaya Yansımaları-İstanbul Örneği”
21. Göksenin Aktekin (2014), “Tersane İşletmelerinde Alt İşveren (Taşeron) Sorunu: İnsan Hakları Çerçevesinde Bir İnceleme”
22. Ercan Çamırcı (2015), “İnsan Hakları Açısından Değer Yargıları”
23. Abuzer Gürpınar (2015), “Türkçe Deyim ve Atasözlerinin İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”
24. Mustafa Atilla Ongur (2015), “İnsan Haklarını Korumanın Özel Koşulları Olarak Etik ve Polis Etiği”
25. Selçuk Polat (2015), “Tıpta Aydınlatılmış Onam ve Özerklik İlkesi”
26. Aris Abacı (2016), “İnsan Hakları Açısından Azınlık Kavramı ve Azınlık Hakları”
27. Adem Akgün (2016), “Avrupa Birliği’nin Değişen Göç Politikalarının Sığınma Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi”
28. Tuna Deniz (2016), “Olay Yeri İncelemesinde Delilden Sanığa Gitmenin İnsan Haklarının Korunmasındaki Yeri”
29. Serhat Durup (2016), “Tüketim Toplumunda Çalışan İnsan ve Çalışma Hakkı”
30. Elif Dilan Kara (2016), “İnsan Haklarıyla İlgisi Bakımından Uluslararası İlişkilerde Yaygın Devlet Anlayışı”
31. Mansur Seyitoğlu (2016), “İnsan Hakları Perspektifinden Çocuk Refahı Alanındaki Sosyal Hizmetler Uygulamalarında Değerlendirme Sorunu”
32. Huriye Yıldız (2016), “İnsan Felsefesi ve İnsan Hakları Bakımından İslam Karşıtlığı”
33. Ulviye Kılıç Karakelle (2017), “Ulusal ve Uluslararası Belgelerde Mülkiyet Hakkının Felsefi Temelli Eleştirisi”
34. Burhan Ulucanlı (2017), “Aile İçi İlişkilerde İnsan Hakları Sorunları”
35. Sevgi Yüksel Özcan (2017), “Seçme-Seçilme Hakkı ve İnsan Hakları”
36. İnci Çakır (2017), “İnsan Haklarını Belirleme Sorunu ve Barış Hakkı”
37. Yücel Ercan (2017), “Çok Dinli ve Çok Etnik Kökenli Topumlarda Birarada Yaşayabilmenin Ön Koşulları Olarak İnsan Hakları”
38. Mehtap Pulat (2017), “Çağımızdaki Sosyal Adaletsizliğin Tarihsel Boyutu”
39. Verda Körfecci (2017), “Kent Yaşamında Barınma Hakkı”
40. Mine Bilge (2018), “Yaşar Kemal’in *Kimsecik* Üçlemesinde İnsan Hakları”
41. Bülent Altun (2018), “İnsan Haklarının Korunmasında ve Geliştirilmesinde Yargıç Etiği ve Sorunlar”
42. Elif Narin Hamidi (2018), “Gazetecinin İşi, Hak Gazeteciliği ve İnsan Hakları”
43. Sedat Karaman (2018), “Eğitim Hakkının Korunması Açısından PICTES Projesinin Değerlendirilmesi”
44. Ulaş Aksakallı (2018), “Sosyal Hizmet ile İlgili Değerlendirmelerde ‘Vicdan’ Sorunu”
45. Zeynep Sayar Bolelli (2019), “Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun İnsan Haklarına Saygılı İnsan Olmasına Etkileri”

Kapak yazısının devamı

Bu kompozisyonlardan birini, Sultanbeyli’deki Erol Yüksel Ortaokulu’nda 5. sınıf öğrencisi olan Ela Köse’nin “Kendimizi Tutmanın Önemi” başlıklı yazısını aşağıda okuyabilirsiniz. Diğerlerini Merkezimizin web sayfasında bulabilirsiniz.

“Öncelikle ben kendimizi tutmanın öneminden konuşacağım. Bence kendimizi tutmak çok önemlidir. İster istemez bana “Kendimizi tutmak neden önemlidir?” diye sorabilirsiniz. Bu çok normal, sizin yerinizde ben olsam ben de sorardım. Kendini tutmak nedir?, onu söylemek istiyorum. Kendini tutmak, kendini sınırlayabilmek demektir. Ben böyle anlatınca belki anlamamışsınızdır. Bu yüzden birkaç örnek vererek daha iyi anlamanızı istiyorum. Şimdi bir örnek vereceğim. Mesela bir öğretmen öğrencileri ne kadar konuşursa konuşsun kendini tutmalıdır. Eğer kendini tutmayıp öğrencisine vurup azarlarsa, o öğretmen için kendini kontrol etmeyi bilmiyor, yani kendini tutamıyor diyebiliriz. Bence bu çok doğru bir yorum olur.

Şimdi kısacık bir anımı anlatmak istiyorum. Öğretmenimiz, kendimizi tutmayı öğrenmemiz için, bundan sonra, kendisinin dersinde hasta olmadığımız sürece su içmememizi istedi. İlk zamanlarda, doğal olarak, bazı arkadaşlarım unutup içebiliyorlardı. Ama sonradan hepimiz bu duruma alışmayı başardık. Bir de şöyle bir şey düşünüyorum: İnsan neden kendini tutamaz ki? Bence her insan kendini tutmayı bilmelidir. İnsanın kendini tutması, bireyin kendine karşı sorumlulukları arasında yer almalıdır. Kendini tutmayı bilen insan kontrollü insandır.

Bir şey daha anlatacağım. Mesela bir anne çocuğuyla markete gitmiş. Çocuğu marketten çikolata istemiş. Annesi olmaz deyince çocuk ağlamaya başlamış. Annesi sussun diye çikolatayı almış. Burada bir şey söylemek istiyorum. Bence çocuğun annesinin yaptığı şey yanlış. Çünkü çocuk ağlayarak herkese herşeyi yaptıracağını sanır. Büyüdüğü zaman ise istediği şey olmayınca sınırlanıp kendine zarar verebilir. Ve bu, çocuk için zararlı olur. Ben yazımı burada bitirmek istiyorum. Umarım kendimizi tutmanın önemini anlamışsınızdır.”

Yaşa, sevgili Ela,
yaşayın çocuklar!

10. sayfadaki Prof. Dr. Cemal Taluğ söyleşisinin devamı:

Su hakkı, yaşam hakkını gerçekleştirilmeyi en fazla etkileyen insan hakkıdır. Dünyada ekonomik olarak kullanılabilir tatlı su kısıtlıdır ve artan nüfus, aşırı tüketim ve kirlenme nedeniyle giderek kıtlasmaktadır. Suyun dünya üzerinde dağılımı da dengeli değildir. Bugün dünyada her on kişiden üçü güvenilir temiz suya erişimden yoksundur. OECD, 2030 yılında dünya nüfusunun yüzde 47’sinin çok ciddi su sorunu olan alanlarda yaşayacağını öngörmektedir. Bu süreçte yaşanamayacak hale gelen, yani yok olan kentler görüleceği, su mültecilerine ve hatta su savaşlarına tanık olunacağı da belirtilmektedir. Aslında sıralanan bu olguların şimdiden yaşanmaya başladığını söylemek de abartılı olmaz. Suyu herkesin adil olarak erişimi sağlanamazsa, yaşam kaynağı suyun, büyük çatışmaların ve insanî felaketlerin kaynağına dönüşmesi kaçınılmazdır. Dünyanın pek çok yerinde tatlı sular kendilerini yenileme kapasitelerinin çok üzerinde tüketiliyor. Yeraltı suları hızla çekiliyor, göl ve nehirler kirleniyor. Artan nüfus için temiz su bulmak güçleşiyor, tarım, enerji, kentsel kullanım ve endüstri arasındaki rekabet kızışıyor. İklim değişikliğinin getirebileceği bölgesel kuraklıklar da sorunu genişletiyor. Suyun giderek daha fazla ticarî bir mal ve rant aracı haline gelmesi ve bu alanda uluslararası dev firmaların varlığı da su hakkını tehdit etmektedir. Tarım ve gıda suya bağımlıdır. Dünyada temiz suyun yüzde 70’i tarımda kullanılıyor. Gelecekte tarım için aynı miktarda suya erişme olanağımız yok. Bu nedenle “su yönetimi” çok önemli bir konudur. Suyun her damlası çok değerlidir. İyi korunmalı ve uygun kullanılmalıdır. Damla sulama, tek sulama yöntemi olmalıdır. Yağmur sularından daha verimli yararlanmaya yönelik “su hasadı” teknikleri etkin biçimde uygulanmalıdır. Tarımsal üretimde suları kirlüten kimyasal gübre ve ilaçların kullanılması mümkün olan en alt düzeye indirilmelidir.

Son olarak iklim değişikliğine gelmek istiyorum: İklim değişikliğinin dünyada ve Türkiye’de tarımsal yapıya ve gıda güvenliğine ne gibi etkileri oluyor günümüzde ve gelecekte neler bekliyor insanlığı?

Hubert Reeves bizlerin durumunu şöyle tanımlıyor: “İnsan etkinlikleri küresel ısınmayı tetikledi. Şimdi acemi büyücüler gibiyiz, süreci başlattık ama nasıl durduracağımızı bilmiyoruz.” Birleşmiş Milletler, 2018’in son günlerinde iklim değişikliğiyle küresel mücadele çabalarının hedefin çok gerisinde kaldığını bir kez daha vurguladı. ABD’nin 2015 Paris İklim Anlaşmasından çekilmesi ve ne yazık ki Türkiye de dahil bir kısım ülkenin bugüne değin anlaşmayı imzalamamış olması nedeniyle, hızla dönüşü olmayan bir yola doğru sürükleniyoruz. Bu alanda belki de tek umutlu gelişme, 16 yaşındaki İsveçli aktivist Greta Thunberg’in ateşlediği gençlik hareketiyle 15 Mart 2019 günü iklim krizi için “okulu kırma” eyleminde 125 ülke ve 2000’den fazla yerleşimde 1 milyondan fazla öğrencinin küresel okul grevi gerçekleştirmesi oldu. Umarım, gençler kendi geleceklerine sahip çıkmada başarılı olurlar.

İNSANDIŞILAŞTIRILAN LANETLİLER

Dr. Öğr. Üyesi Bergen Coşkun Özüaydın*

Eğer utanç, Marx'ın 1843 yılında Arnold Rudge'a yazdığı bir mektupta ifade ettiği gibi devrimci bir duygu ve insanın kendi içine yönelttiği bir tür öfkeyse¹, yeryüzü, yeryüzünün mülksüzleri ve kırılanları karşısında utanması ve öfkelenmesi gerekenlerle –ama başkasına değil, şimdiye kadar hep ötekine yönelttikleri öfkeyi artık kendilerine yöneltmesi gerekenlerle– tıka basa doludur ve bu duygunun getireceği devrime olan ihtiyacımız her geçen gün daha da artmaktadır. Çünkü ancak böyle bir utancın başlatacağı bir devrim, insanları yaralanabilirliğin ve kırılabilirliğin derin uçurumundan yavaş yavaş çıkarabilir ve sanki lanetliymiş gibi kırılanlar, yaralananlar, mülksüzleştirilenler, insan hakları ihlal edilenler için bir umut olabilir. Bugün en çok aradığımız şey, utançtan beslenen bir devrim ve o devrimle gelecek olan umut gibi görünmektedir.

Jean-Paul Sartre, Frantz Fanon'un bütün ötekilere hitap eden ve öteki korkusunun aşılması olacağı bir gelecekte söz eden² *Yeryüzünün Lanetlileri* adlı kitabına yazdığı Önsözde, hem Marx'ın utanca dair bu belirlemesini hatırlatır hem de kitabın okunma nedeni olarak böyle bir utancı gösterir³. Peki, utanılacak ne vardır? Utanması gerekenlerin ısrarla utanmadığı ya da bunca zamandır utanmazca yaptığı nedir? Dünya pis zencilerle, pis Araplarla ya da pis Yahudilerle doluyken utanması gereken de kimdir? Sartre, ağzından insan sözcüğünü düşürmeyen, ama her rastladığı yerde, kendi sokaklarının her köşesinde, dünyanın her yerinde insan katleden bir Avrupa'yı karşısına alırken ve soylu ruhlarımızın ırkçı oluşuyla dalga geçerken⁴, aslında eleştiri oklarını dünyanın her yerindeki, her yüzyıldan her insana yöneltmektedir. İnsan sözcüğünü hoyratça kullanan, insanın ne olduğuna ve kimlerin insan olduğuna hoyratça karar veren her insana.

"Kısa bir süre öncesine dek yeryüzünün nüfusu iki milyardı: beş yüz milyon insan ve bir buçuk milyar 'yerli'. Birinciler 'Söz'e sahipti, ötekilerse bu sözü ödünç almışlardı."⁵ Yerli ve insan arasındaki ayırım böyle kolayca yapılabirince, artık suçlu hissetmek ya da utanç duymak için bir sebep de kalmaz. An-

cak insan olanların, ama tam anlamıyla, bizim zihnimizde canlandırdığımız şekilde insan olanların, bizim görmeye alıştığımız gibi davranan, yaşayan, kısacası bize benzer bir şekilde insan olanların insanca bir muameleyi hak ettiğini düşündüğümüzde, hatta hiç düşünmeden bunun böyle olduğunu kabul ettiğimizde, diğerlerinin ezilmesinde, zulüm görmesinde hiçbir sakınca yoktur. Ne de olsa onlar, artık bizim için insandışılaştırılmış varlıklardır. Yeryüzü insanlar ve yerliler arasında, siyahlar ve beyazlar arasında, şu dine mensup olanlar ve olmayanlar arasında, yani daha çok insan olanlar ve daha az insan olanlar arasında paylaştırılmıştır ve bu paylaşırma yapılırken kimlerin insan, kimlerin daha az insan olduğuna çoktan karar verilmiştir.

Richard Wright'ın 1945 yılında yayınlanan, Amerikan zencilerinin yaşamını anlattığı *Kara Çocuk* adlı eserindeki kahraman, beyazlar karşısındaki kendi durumunun farkına vardığında, birtakım kişilerin var olduğunu, bunlar karşısında elinden bir şey gelmediğini, bu insanların hayatını diledikleri gibi yok edebileceklerini öğrendiğini ve hayatını yöneten bir yasa gibi beyaz canavarlığını kabullendiğini ifade ederek⁶, ona kendisinin daha az insan olduğunu öğretmeye ve kabul ettirmeye çalışan bu insandışılaştırma mekanizmasının o yıllarda nasıl işlediğini açığa çıkarmıştır. Aslında bu mekanizma öylesine uzun zamandır ve öylesine farklı yollardan işlemektedir ki, Robert Bernasconi'ye göre beyazlar siyahların insanlığını açıkça inkâr edecek uç bir noktaya varmadıkları zamanlarda bile, onları alçaltmak için kurumsal olsun kişisel olsun birçok yol bulmuşlardır ve hatta kişinin insanlığını ilân etme ihtiyacı, bu tür ırkçılığa karşı bir cevap olarak ortaya çıkmıştır⁷.

Kendini insanlığın en seçkin türünün mensubu olarak görmek ve geri kalanları, o meşhur ötekileri de görmezden gelmek, onları insan kimliği olmayan, yüzü olmayan varlıklar haline getirmek ve böylece onların talebini, insanca davranılma, insanca karşılama ve insanca hitap edilme talebini geri çevirmek, kırılabilirliğin ve yaralanabilirliğin de başlangıç noktasıdır. Ötekinin talebine, kişiliğini ilan etme ihtiyacına verilen cevap, onu insan olarak gör-

* Maltepe Üniversitesi, İnsan Hakları Merkezi Öğretim Üyesi.

¹ https://www.marxists.org/archive/marx/works/1843/letters/43_03.htm.

² Alice Cherki, Frantz Fanon'un *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabı için Önsöz, çev. Şen Süer, İstanbul: Versus Yayınları, s. 8.

³ Jean-Paul Sartre, Frantz Fanon'un *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabı için Önsöz, çev. Şen Süer, İstanbul: Versus Yayınları, s. 22.

⁴ A.g.y., s. 17.

⁵ A.g.y., s. 15.

⁶ Richard Wright, *Kara Çocuk*, çev. Aydın Emeç, İstanbul: Can Yayınları, 1982, s. 84.

⁷ Robert Bernasconi, "Görünümün Kamusal Alanında Irksal Azınlıkların Görünmezliği",

İrk Kavramını Kim İcat Etti?, Haz. Zeynep Direk, İstanbul: Metis Yayınları, 2000, s. 135.

⁸ Ioanna Kuçuradı, *Çağın Olayları Arasında*, Ankara: Ayraç Yayınları, 1997, s. 15.

meysiştir. İnsanların yüzünün silinmesi beraberinde “herşey yapılabilir” ilkesine göre hareket etme⁸ özgürlüğünü getirdiğinde de, kendi gözlerinde yüzleri silen insanların, yüzü silinenlere yapabileceklerinin sınırlarını tahmin etmek son derece ürkütücüdür. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Holokost yüzünden yok edilen milyonların varlığı aklımızın anlama kategorilerini aşsa da, insanlar insan yerine koyulduğunda, kötülüğün varabileceği bu ürkütücü sınıra verilebilecek en keskin örneklerden biridir.

Sartre, bir zamanlar dünya üzerindeki bazı ulusları sömürgeleştirilenlerin insan ırkına *numerus clausus*’u uyguladıklarını, yani sınırlı sayıda insanı insan olarak değerlendirdiklerini, insanın hemcinsini soyması, köleleştirilmesi ya da öldürmesi suç sayıldığından, sömürge halkının insanın hemcinsi olmadığı ilkesini geçerli kıldıklarını, hatta onları gelişmiş maymun düzeyine indirgeyerek, kendi muamelelerini haklı çıkardıklarını ifade eder⁹. Gerçek insanlar ve insan olmayanlar ya da sahte insanlar arasında, bir başka deyişle, lanetliler ve utanmazlar arasında böyle bir ayırım yapıldığında, ortada insan olmadığına göre, insan haklarının ihlali de söz konusu değildir. İnsan hakları, kötülük görmeme hakları olarak düşünüldüğünde¹⁰, lanetlilere her türlü kötülük yapılabilir hale gelmektedir. Richard Rorty, “İnsan Hakları, Akıl ve Duyarlık” adlı makalesinde, örneğin savaş sırasında, Sırp cani ve tecavüzcülerin, kendi yargılarına göre insan haklarını ihlal etmediklerini düşündüklerini ifade eder. Çünkü onlara göre bütün bunları yaptıkları kimseler insan değil, Müslümandırlar. Bu nedenle onlara insanlık dışı davranmadıklarını, aksine gerçek insanlar ile sahte insanlar arasında bir ayırım yaptıklarını düşünmektedirler¹¹.

“Sırp, Moralistler, Jefferson ve Siyah Müslümanlar, ‘insanlar’ ifadesini ‘bizim gibiler’ anlamında kullanıyorlar. Bunların hepsi, insanlar ile hayvanlar arasındaki sınırın, tüysüz iki ayaklılar ile diğer canlılar arasındaki sınırla özdeş olmadığına inanırlar. Bu sınır, daha ziyade tüysüz iki ayaklıların bir grubu ile diğeri arasında seyrediyor; çünkü, insana benzer bir görünümde dolaşan hayvanlar vardır.”¹²

Alain Badiou da *Etik*’te bu konuya değinerek, başka insana muamele etme tarzımızın onun bizimle benzerliğiyle bağlantılı olarak değiştiğini ifade eder ve bu durumu şu sözlerle anlatır: “Onlara göre Afrikalıların adetleri barbarca, Müslümanlar korkutucu, Çinliler de totaliterdir vb. Aslında bu meşhur ‘öteki’ ancak iyi bir ötekiyse kabul edile-

bilir –yani tam da *bizimle aynıysa* demek değilse, nedir bu?”¹³ Hatta Badiou’ya göre, teoride ateşli bir şekilde insan haklarını savunanlar bile, kimi durumlarda, kendilerine benzemeyenin haklarını ihlal etme konusunda hiç tereddüt etmeyecekler, insan haklarını ancak kendilerine benzeyenlerin hakları olarak düşündükleri için de bu durumdan rahatsızlık duymayacaklardır.

Kendisiyle aynı olmayı dışlayan, en çok kendini insan olarak ve diğer insanları, kendinden farklı olanları, insana benzeyen ama aslında insan olmayan varlıklar olarak gören bu anlayış, insandışılaştırma, kimlerin yeryüzünün lanetlileri, kimlerin efendileri olduğuna karar vererek, kimilerine sanki lanetliymişlercesine davranılmasına neden olmakta ve yeni lanetliler yaratan bu anlayışın kendisi çağımız en büyük lanetlerinden biri olarak karşımızda durmaktadır.

Bu lanetle mücadele etmekse, geçmişte olduğu gibi bugün de, dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir insana, insan onuruna layık olmayan bir şekilde muamele edildiğinde, bunun acısını yüreğinde duyan herkesin sorumluluğudur. Bu, öylesine bir sorumluluktur ki, onu Emmanuel Levinas’tan ödünç alacağımız “sonsuz sorumluluk” kavramıyla ifade etmemiz mümkündür. Levinas, Philippe Nemo ile yaptığı “Etik ve Sonsuz” adlı söyleşide sorumluluğun sonsuzluğunu Dostoyevski üzerinden, şu cümlelerle anlatır: “Hepiniz Dostoyevski’nin şu cümlesini bilirsiniz: ‘Hepimiz herşey ve herkesten ötürü herkes öünde suçluyuz ve ben başkalarından daha fazla suçluyum.’ Bilfiil bana ait şu veya bu suçtan ötürü, işlediğim kabahatlerden ötürü değil; başkalarının, onlara ait herşeyin ve hatta sorumluluklarının bile hesabını veren bütünsel bir sorumluluktan sorumlu olduğum için. Ben daima tüm diğerlerinden daha fazla sorumludur.”¹⁴

Kendini daima diğerlerinden daha sorumlu olarak gören insan, sadece kendisinin değil, kendinden öncekilerin yaptıklarından, örneğin yeryüzünün yerliler ve insanlar, siyahlar ve beyazlar, şunlar ya da bunlar olarak paylaşılmasından, en az kendisi kadar insan olan insanların insanlıklarını ilân etmek için mücadele vermek zorunda kalmış ve kalıyor olmasından da utanç duyacaktır. Bu utançla birlikte, incinebilir bir başkası yararına merkezi konumundan feragat etmek için kendini tahttan indirmeyi, makamından vazgeçmeyi kabul ettiği ölçüde sorumlu ve etik bir “ben” haline gelecek ve işte ancak o zaman yeryüzünün lanetlilerinin üzerindeki lanet ortadan kalkabilecektir.

⁸ A.g.y., s. 23.

⁹ Alain Badiou, *Etik*, çev., Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, 2006, s. 25.

¹⁰ Richard Rorty, “İnsan Hakları, Akıl ve Duyarlık”, çev., Mithat Sancar, <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/4304/insan-haklari-akil-ve-duyarlik#.WSV2uuvyjes>

¹¹ A.g.y.

¹² Badiou, s. 38.

¹³ Emmanuel Levinas, “Etik ve Sonsuz”, *Sonsuza Tanıklık*, Haz. Zeynep Direk, Erdem Gökyaran, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s. 332-333.

İNSAN ONURU VE HUKUK İLİŞKİSİ*

Dr. Zeynep İspir**

Felsefe, tarih, antropoloji, sosyoloji gibi pekçok disiplinin ele aldığı bir kavram olarak onur, söz konusu alanlardaki metodoloji farklılıklarına koşut biçimde, birbirinden ayrı yöntemlerle ve farklı içeriklerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Dünden bugüne varlığını koruyan bazı tartışmalar çerçevesinde kendisine verilen yere ek olarak onur kavramı bugün, özellikle bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan etik problemler, veri güvenliği, çeşitli bağlamlarda gelecek kuşaklara yönelik sorumluluklar gibi pekçok güncel tartışmanın da merkezindedir.

Onur ve insan onuru kavramlarını türlü bağlamlarda konu edinen alanlardan birisi de hukuktur. İnsan onuru kavramı ve hukuk arasında farklı biçimlerde ilişkiler kurulabildiği görülmektedir. Hukuk normu ve muhatabı arasındaki ilişki ele alınırken onur kavramına nasıl yer verilebileceği, hukuk kavramıyla dile getirilenin belirlenmesi bakımından kavramın ne şekilde rol üstlenebileceği, hukukî prosedürlerin dayandığı esasların gösterilmesi söz konusu olduğunda kavrama hangi bakımlardan başvurulabileceği, hukukî yorum faaliyeti içinde onur kavramının yeri gibi tartışma alanlarında insan onuru kavramı-hukuk ilişkisinin ortaya konduğunu söylemek mümkündür. Bunların yanı sıra kavramı, pozitif hukukun konusu bir hak veya hukukî bir ilke olarak kabul edip bu bağlamda değerlendiren görüşler de bulunmaktadır. Hukukun belirli bir biçimde anlaşılması gereken bir iç ahlakının olduğunu dile getiren ve bu “hukukî ahlâkîlik içinde saklı insan görüşü”nün özerk bir eyleyen olarak insanın onuruyla ilgisini kuran yaklaşım¹, hukuk uygulamasında karşılaşılan prosedürlerin (örneğin dava edilme, duruşma, yargılama aşama-

larında kişinin hukukla ilişkisi veya hukukî temsil kurumu bakımından) insan onuru kavramıyla ilişkili olarak ortaya konabileceği yönündeki görüş², “kendine saygı ve kendine özgünlük/halislik” kavramlarıyla açıklanan bir insan onuru ve bunun hukukun bütünlüklü bir biçimde anlaşılabilmesinde üstlendiği role ilişkin dile getirilenler³, insan onurunu hukukî bir hak olarak ele alan yaklaşım⁴ burada sözü edilen farklı ilişki kurma biçimlerine örnek gösterilebilir. Ayrıca insan onuru kavramının hukukla ilişkisini insan hakları aracılığıyla kuran ve yukarıda dile getirilen tartışmalardan ayrılan bir başka yaklaşım daha bulunmaktadır.

İnsan onuru kavramının, pozitif hukuka, uluslararası düzeyde özellikle insan hakları belgeleri aracılığıyla dahil edilmesiyle birlikte, hukuk uygulamasında –özellikle yukarıda değinilen sonuncu bağlamda– kavrama yer verilme sıklığı daha da artmıştır. Bu bakımdan kavramın hukuk uygulamasındaki kullanımının çok daha belirgin hale gelişinin tarihinin, İkinci Dünya Savaşının hemen ertesine denk geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Birleşmiş Milletler Şartı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı gibi belgeler insan onuruna yer veren hukukî düzenleme örneklerinden bazılarıdır. Bu örnekler arasına, pozitif hukukun kavrama ilgisini hep canlı tutmaya vesile olan, başta anayasalar olmak üzere ulusal mevzuat metinlerini de eklemek mümkündür. Her ne kadar insan onuru ve insan hakları arasındaki bağlantının nasıl kurulduğuna sayılan hukukî metinlerde çoğunlukla yer verilmiyor olsa da⁵, söz konusu metinlerin

* Bu metin *İnsan Haklarının Temeli Olarak İnsan Onuru Kavramı* başlıklı çalışmadan hareketle hazırlanmıştır: Zeynep İspir, *İnsan Haklarının Temeli Olarak İnsan Onuru Kavramı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017.

** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı öğretim elemanı.

¹ İlgili görüş için bkz. Lon. L. Fuller, *The Morality of Law*, Yale University Press, New Haven and London, 1969.

² İlgili görüşü ortaya koyan çalışmalarının bir örneği için bkz. Jeremy Waldron, “How Law Protects Dignity”, *The Cambridge Law Journal*, Vol. 71, Issue 1, 2012, pp. 200-222.

³ Söz konusu yaklaşımı için bkz. Ronald Dworkin, *Justice for Hedgehogs*, The Belknap Press of Harvard University Press, 2011.

⁴ Dile getirilen yaklaşımın tartışmalarından bazı örnekler için bkz. İspir, *İnsan Haklarının Temeli Olarak İnsan Onuru Kavramı*, s. 275-288.

⁵ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır ve birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar” şeklinde kaleme alınan birinci maddesinin, insanın sahip olduğu birtakım özelliklerinden hareketle kurduğu bağ sebebiyle, söz konusu tespitin dışında kalan önemli örneklerin başında geldiğini görmemize imkân veren çalışması için bkz. İoanna Kuçuradi, “İnsan Onuru Kavramı ve İnsan Hakları”, *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları/İnsan Hakları ve Hukuk-Devlet-Siyaset Felsefesi Yazıları*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 69-76.

varlığı, özellikle insan hakları alanında önleme, koruma ve tazmin mekanizmalarının hukukî güvencesi olmaları bakımından önemlidir. Bununla beraber kavramın felsefî temellerine eğilen araştırma ve tartışmalar, bu hukukî araçların en temeldeki varlık sebeplerinin ortaya konulabilmesinin yanı sıra, oluşturulmaları, sürekli gözden geçirilmeleri ve etkinliklerinin soruşturulması, yetersiz kaldıkları alanların saptanması bakımından rol üstlenmektedirler. Bu bakımdan insan haklarının felsefî temellerine bakma çabaları ile pozitif hukuk arasındaki ilişki üzerine düşünmek, hukukçulara, hukukî metinlerin sağladıklarının ötesinde bağlantılar kurma imkânı da sunmuş olmaktadır. Jerome J. Shestack'ın ifadeleriyle belirtmek gerekirse:

“...uluslararası hukukta insan haklarını korumak amacıyla bir sözleşme sistemi kurulmuş olsa bile, insan haklarının felsefî açıdan anlaşılma çabası sadece akademik bir fantezi değildir. Bir hakkın doğasını anlamak, gerekli koruma düzeyi, kabul edilebilecek istisnalar, tanınabilecek öncelikler, bir haklar manzumesinde hiyerarşi sorunu, kültürel farklılıklar temelindeki mülahazalar karşısında bu hakların konumu gibi problemlerde sağlıklı bir yargıya varmayı kolaylaştırır...”⁶

Shestack'ın da üzerinde durduğu insan haklarının felsefî açıdan anlaşılma çabası, bizleri, birbirinden farklı açıklama biçimleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Böyle bir açıklama girişiminin kendisine yönelen eleştiriler bir yana bırakılırsa, tarihsel açıklama girişimlerine başvurulması; akıllı, özerklik, eşitlik, hayatî ihtiyaçlar, uzlaşma, kişisel öngörü, demokrasi, ahlâkî konvansiyon gibi kavramlar aracılığıyla insan haklarının felsefî temellerine bakılması; menfaat ve irade teorileri aracılığıyla insan haklarının açıklanması yolları bu durumun örnekleri arasında sayılabilirler. Çeşitli insan kavrayışlarının onur kavramıyla ilişkisinde ortaya koyan ve insan haklarını bunun üzerine inşa eden bir görüş daha vardır. Bu görüşe

göre, “insanın niçin insan hakları türünden hakların sahibi olduğu, bu haklarla korunanın ya da geliştirilenin ne olduğu” sorularına yanıt bulabilmek, belirli bir insan onuru bilgisine sahip olmayı gerektirmektedir.

İnsanın nasıl bir varlık olduğuna, hangi niteliklerinden ve ayırıcı özelliklerinden yola çıkılarak kavranabileceğine ilişkin soruşturmalar özgürlük, özerklik, sorumlu ve normatif bir eyleyen olma, kişi olma, insanın değeri gibi çeşitli kavramlar üzerine yoğunlaşarak onur kavramını açıklamaya çalışmaktadırlar. Bu soruşturmaların bazıları, esasen, ilgili kavramlar aracılığıyla onur ve insan hakları bağlantısını kurmaktadırlar.⁷ Etik haklar olarak insan haklarının türetildiği yerin gösterilmesi ve gereklerinin saptanması bakımlarından, onurun içeriğini belirlemeye yönelik bilgi ortaya koyan bu çabalardan yararlanmak mümkündür. Böylesi bir bilgiyi ortaya koymak, kaynağını insan haklarından alan bir hukuk olanağından söz etmeyi de mümkün kılmaktadır.⁸ Hukukun varlık nedeninin ortaya konulması, bir hukuk normunun türetilmesi, değerlendirilmesi, uygulanması, hukuk alanında çalışanların iş ve uğraşlarının amacının belirlenmesi bağlamında da onur kavramının bilgisine ve yine bu kavramdan türetilen bir hukuk olanağına başvurmaya mümkündür.

Onur-insan hakları bağı, kişi-kişi ilişkisinde yarattığı etik sonuçlar için olduğu kadar, “hukuka etik kaygılar getiren” bir bakış için de yarar sağlamaktadır.⁹ Bu bilgisel ve kurucu ilişki, hukuk kurallarının insan haklarından türetilmesini esas alan hukuk sistemleri için yol gösterici olabilecektir; zira bu halde hukuk, insan onurunun gereklerini yerine getirmekle amacını gerçekleştirebilen bir kurum olarak görülmektedir. Böylesi bir perspektif, insan hakları tartışmalarını, salt pozitif bir düzenleme sahası olarak görülebilen insan hakları hukukuna indirgemenin yol açabileceği sakıncaları gidermek bakımından da önemli görünmektedir.

⁶ Jerome J. Shestack, “İnsan Haklarının Felsefî Temelleri”, *Liberal Düşünce*, çev.: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Cilt 11, No: 43, Yaz 2006, s. 90.

⁷ İlgili bağlantıların örneklerini James Griffin, Alan Gewirth, Martha C. Nussbaum, George Kateb ve İoanna Kuçuradi'nin çalışmalarında görebilmek mümkündür.

⁸ Bkz. İoanna Kuçuradi, “Etik İlkeler ve Hukukun Temel Öncülleri Olarak İnsan Hakları”, *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları/İnsan Hakları ve Hukuk-Devlet-Siyaset Felsefesi Yazıları*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 55-68.

⁹ Bu bağlantıyı görmemize imkân veren çok sayıda çalışmalardan birisi için bkz. Kuçuradi, a.g.e.

TIP ETİĞİ, İNSAN HAKLARI VE KORUYUCU HEKİMLİK

Dr. Aydın Yücesoy*

“Psikoterapi insanı yeniden yaratmaz, takıldığı kısır döngüden olabildiğince özgürleştirerek, kendisi olabilmeye yardımcı olmaya çalışır” diyor psikiyatrist Engin Geçtan *Kimbilir?* adlı kitabında. Psikoterapiyi ve insan hakları bilgisini edinme sürecini her zaman birbirine benzetmişimdir. Bundan ötürü yazıya Engin Geçtan’ın bu cümlesiyle başlamak istedim. Tıp etiği ve insan haklarını bir arada düşündüğümde, aklıma ilk gelen şey “koruyucu hekimlik uygulamaları” oluyor. İnsan hakları her koşulda, insan onurunu koruyacak ve insanın başarılarının ortaya çıkmasını sağlayacak şekilde eylemde bulunmayı talep etmekse, koruyucu hekimlik/halk sağlığı hekimliği insan haklarının en ön plânda olduğu hekimlik branşıdır.

Koruyucu hekimlik, Dünya Sağlık Örgütü’nün sınıflandırmasıyla üçe ayrılır: *Birincil Koruma*, risk grubu olup olmadığına bakılmaksızın toplumun tümüne yönelik yapılan koruyucu/önleyici sağlık çalışmalarıdır. Örnek olarak sağlıklı yaşamaya dair kamu spotlarını ve çocukluk çağı aşı uygulamalarını verebiliriz. *İkincil Koruma*, sağlık açısından daha riskli popülasyona yönelik saha çalışmalarıdır –örneğin alkollü araç kullanmaktan ceza almış olan sürücülere tekrar alkollü araç kullanmamalarına yönelik psikolojik eğitim vermek. *Üçüncül Korumada* ise hastalık ya da halkın sağlığı açısından kötü olan durum yaşanmış ve bundan sonra, hastalığı atlatmış olan insanların psikososyal yönden nasıl desteklenebileceği veya tekrardan toplumsal yaşama kazandırılmaları için neler yapılabileceği üzerinde çalışmalar yapılır. Bütün bu çalışmalar, insanın sağlıklı yaşama hakkını korumaya yöneliktir.

Tıp etiğini sadece deontolojik/normatif ilkeler bütünü olarak değerlendirmek, salt bu katı tutumla eylemde bulunmaya çalışmak, sağlığın dinamik yapısından kopuk olmak demektir. İnsan hakları ve insanın biyopsikososyal yönden tam bir iyilik halinde olması hedefini göz ardı ederek tıp etiğini bir algoritmalar listesi olarak görmek, bütün sağlık çalışanlarını “insanın bütüncül yapısını” yanlış yorumlamaya götürecektir. Tıbbın temel ve klinik branşlarında uzmanlaşmış olan bütün sağlık çalışanları bilir ki hastalık değil, hasta vardır. Bu bilgiye sahip olmak bile kişileri etiğin gerçek tanımına götürmeye yetecektir. Etik, insan özgürlüğü, insanın özellikleri ve insan başarıları gibi temel kavramlara sahip olanlar için tıp etiği ve insan hakları asla birbirinden ayrılmaz.

Kendi pratik hekimlik yaşamımda, almış olduğum insan hakları eğitiminin bende birçok değişime yol açtığını fark ettim. Eskiden sadece belirli tedavi protokollerinin bir uygulayıcısı olarak görüyordum kendimi. İoanna Kuçuradi ve ekibiyle yaptığımız bütün çalışmalar şu gerçeği anlamamı sağladı: “İnsanın sağlıklı olmasına rehberlik etmek, öncelikle insanı Felsefi Antropoloji bakış açısıyla kavramak, ardından etik ve insan hakları bilgisine sahip olarak halk sağlığı çalışmaları yapmaktır. Hekimliğin özü, koruyucu hekimlik uygulamalarıdır. Tıpta uzmanlık sınavından başarıyla geçip asistan olmak ve ardından klinik bir branşta uzmanlaşma çabası içinde sıkışıp kalmak, beni insan sağlığına at gözlüğüyle bakmaya mahkûm ediyordu. Halk sağlığı uzmanlığıyla daha çok ilgilenmek ve bu alanda daha çok çalışma yapmaya çalışmak benim için her zaman motive edici ve meslekî açıdan tatmin edici hale gelmeye başlamıştı. Temel sağlık hizmetleri olarak bilinen alanı daha çok anlamak için aktif bir çaba göstermeye başlamak, bana insan hakları eğitiminin bir armağanıydı.

İnsan hakları eğitimi aldıktan sonra, pratisyen hekim olarak yaptığım çalışmalardan bahsetmek istiyorum. Alkollü araç kullanmaktan ceza almış olan sürücülere eğitim vermek (SÜDGE, Sürücü Davranışlarını Geliştirme Eğitimi), 0-6 yaş arası çocukların psikososyal gelişimini desteklemeye yönelik eğitimler, otizm taramaları, tüberküloz (verem) hastalarının takip ve tedavileri, çocukluk çağı aşıları ve genel olarak bağışıklama çalışmaları, askerlik muayeneleri, kendine ve/veya etrafına zarar verebilecek düzeyde ruhsal bozukluğu olan hastaları psikiyatrye sevk etmek, çocuk ihmal ve istismarıyla mücadele etmek, 0-18 yaş arası sağlıklı çocuk takibinin önemini anlatmak: bütün bunlar birinci basamak koruyucu/temel sağlık hizmetleri çalışmalarıdır.

İnsan hakları, insan başarılarının önünü açmaksa, insan onurunu temel alarak eylemde bulunmaksa, doğru değerlendirme yapabilmekse, etik bilgisine eylemde bulunarak özgürleşmekse, koruyucu hekimlik insan haklarının koruyucusudur, diyebiliriz. Koruyucu hekimlik uygulamaları, bütün sağlık çalışanlarına, sürekli olarak tıp etiği çalışmaları yapmayı şart koşar. Bu çalışmaları yapmak da temel felsefe ve etik eğitiminden geçer.

* Maltepe Üniversitesi, İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı mezunu, Pratisyen Hekim.

Türkiye’de beş yıl içinde ikinci kez alkollü araç kullanımı nedeniyle ceza almış olan sürücüler “Sürücü Davranışlarını Geliştirme Eğitimi (SÜDGE)” adı verilen bir eğitimden geçtiler. Bu eğitimde temel hedef, kişide tekrar alkollü araç kullanmama şeklinde bir davranış değişikliği yaratmaktır. Davranış değişikliği yaratabilmek için alkolün vücuttaki ve sürüş becerilerindeki etkileri pratisyen hekim tarafından anlatılır. Kişilere, alkollü araç kullanırken kazaya karıştırlarsa, hayatlarında ne gibi değişiklikler olacağına dair, psikologlar tarafından yazılı ödevleri verilir. Ve polis memuru tarafından güvenli sürüş eğitimi verilir. Bir insan hakları ekip çalışmasıdır bu, bir insanın sağlıklı bir şekilde hayatını sürdürmesi, güvenli bir trafik ortamında bulunması ve herşeyden önce fiziksel bütünlüğünü sürdürebilmesine yönelik bir güvencedir aynı zamanda. Genel gözlemim, sürücülerin alkollü araç kullanırken, bunun sonucunda yaşanabilecekleri düşünmeyi ihmal ettikleri ve olası kötü sonuçları az ya da çok görmezden geldikleri yönünde. Felsefe yapmak insanlara bağlantı kurma becerisi kazandırır. Bilgiler arasında bağlantılar kurabilen bir insan, bilgiyle eylemde bulunmaya doğru bir eğilim gösterir. Dolayısıyla alkolün ve alkollü araç kullanmanın etkilerini iyi bilen sürücülerin bundan sonra alkollü araç kullanmamaları beklenir.

Bir başka halk sağlığı çalışmasından da söz etmek istiyorum. Otizm Ulusal Eylem Planından hareketle 18-36 ay arası bütün çocuklara aile hekimleri tarafından tarama yapılmaktadır. Bu sağlık taraması için toplam beş soru kullanılıyor: “1. Çocuk sizinle göz teması kuruyor mu? 2. İsmi söylendiği zaman dönüp bakıyor mu? 3. İşaret edilen yere bakıyor mu? 4. Kanat çırpma, kendi etrafından dönme gibi tekrarlayıcı hareketleri var mı? 5. Konuşmasında gecikme var mı?” Bu sorular, temel sağlık hizmetlerinin en önemli parçası olan “erken tanı ve tedavi” olanağını veriyor hekimlere. Şu anda yeni doğan her 59 çocuktan biri otizmlilik olarak dünyaya geliyor ve koruyucu sağlık hizmetleri veren bütün çalışanlar eğer otizmlilik bireye 18. aydan itibaren sağlık taramasıyla ön tanı ve çocuk psikiyatristleri de kesin tanı koyabilirlerse, otizmlilik çocuklar tek tedavi olan “davranışçı modelle oluşturulmuş özel ve yoğun eğitim” alma olanağına kavuşuyor. İnsan hakları insan onurunu koruyacak şekilde eylemde bulunmayı gerektiriyorsa, biz sağlık çalışanları, sağlık tarama programlarıyla otizmlilik bir çocuğun ihtiyaç duyduğu eğitime ve tedaviye erkenden kavuşmasını sağlamakla yükümlüyük. Etik, felsefe ve insan hakları bilgisine sahip olmanın ve bu alanlarda temel bir eğitime sahip olmanın önemi burada ortaya çıkıyor.

Koruyucu/önleyici sağlık hizmetleri alanında çalışan bir sağlık çalışanı, temel insan hakları bilgisine sahip olduğu zaman, verdiği hizmetin değerini fark edecek ve geleceğe umutla bakacaktır.

Bir başka çalışmadan da bahsetmek istiyorum: aile hekimleri tarafından, bütün gebelere, 0-6 yaş arası çocuklara ve ebeveynlerine yönelik ÇPGD (0-6 yaş arası tüm çocukların psikososyal gelişimini destekleme programı) yürütülmektedir. Bu programın temelinde çok önemli bir bilgi yatmakta. Bu bilgi şudur: “0-6 yaş arasında gelişimi desteklenen çocukların, yetişkin olduklarında üretken, sağlıklı ve mutlu kişiler olarak yaşamlarına devam etme olasılıkları artmaktadır.” Çocuk gelişimi ve çocuğun bir insan olarak sağlıklı büyüme ve gelişme hakkının bilgisine sahip olursak, bu sağlık programının bir insan hakları çalışması olduğu fark ederiz. Gelişimi desteklenen çocuk yetişkin olduğunda, belki de kanserin tedavisini bulacak, ihmal ve istismardan kurtarılan bir çocuk yetişkin olduğunda, belki de sosyal çalışmacı olup bütün çocukların haklarını korumaya çalışan bir yetişkine dönüşecektir.

Bir başka halk sağlığı alanı da çocuk istismarını önlemeye yönelik çalışmalardır. Bu çalışmalar tıp etiğini ve insan haklarını yakından ilgilendirir. Çocukların biyopsikososyal yönden tam bir iyilik halinde olmasını ve her koşulda “çocuğun yüksek yararını” düşünmek bir insan hakları konusudur. Bununla bağlantılı olarak Çocuk İzlem Merkezlerinden bahsetmek istiyorum. Çocuk İzlem Merkezleri, cinsel istismara uğramış olma şüphesi olan bir çocuğun adli görüşmesinin ve muayenesinin tek seferde yapıldığı, çocuğun haklarını koruyan, örselenmesine engel olmaya çalışan yapılardır. Ve tıp etiği okumaları yapmış, çocuk istismarı ve insan hakları ihlali arasında bağlantılar kurabilen bir sağlık çalışanı, çocuk istismarından şüphelendiği anda 155 Polis hattını arayarak ihbarda bulunmalıdır. Bu telefon görüşmesi bile başlı başına bir insan haklarını korumaya çalışma çabasıdır.

Koruyucu hekimlik, tıp etiği ve insan hakları arasında bağlantı kurmaya çalışarak, doğru eylemlerde bulunmamızı sağlar. Sağlığın tanımı olan biyopsikososyal yönden tam bir iyilik halinin çok parçalı bir yapısı vardır; en değerli parçasını da birinci basamak temel sağlık hizmetleri ve halk sağlığı çalışmaları oluşturmaktadır. Tıp etiğinin tozlu raflarda normatif bir rehber halini almasına engel olmak adına, tıp etiğini her zaman için insan hakları, felsefe ve etikle birlikte, aralarında bağlantılar kurarak ele almak uygun olur.

Prof. Dr. Cemal Taluğ

“GIDA SİSTEMİNDE ETİK DEĞERLER ODAĞA ALINMALI”

Gelişen teknoloji sayesinde bugün dünya nüfusuna yetecek olandan çok daha fazla gıda üretimi yapıldığını biliyoruz. Ancak buna rağmen bugün dünyada yeterli gıdaya ve içme suyuna erişim hâlâ büyük bir sorun. Sahraaltı Afrika’da ve dünyanın pekçok yerinde milyonlarca insan hâlâ açlıktan ve susuzluktan ölüyor. Yoksulluk, aşırı tüketim, israf ve sosyal adaletin olmayışı gibi birçok neden, açlık sorununu beslemeye devam ediyor. Açlıkla mücadelede “gıda hakkı”, “tarım ve gıda etiği” gibi kavramlar ise önemli bir yere sahip. Tarım ve gıda sisteminin insanın, toplumun ve doğanın esenliği doğrultusunda daha adil, paylaşımcı ve sürdürülebilir bir biçimde dönüştürülebilmesinin ancak etik farkındalıkların ve duyarlılıkların odağa alınmasıyla mümkün olacağını söyleyen Tarım ve Gıda Etiği Derneği Başkanı ve Ankara Üniversitesi Eski Rektörü Prof. Dr. Cemal Taluğ ile açlık, yoksulluk, gıda hakkı, tarım ve gıda etiği üzerine konuştuk.

SÖYLEŞİ: Elif N. Hamidi

Başkanı olduğunuz derneğin adında da bulunan “Tarım ve Gıda Etiği” nedir tam olarak? Bu alandaki çalışmaların gelişiminden söz eder misiniz?

Tarım ve gıda etiği, kendisinden önce gelişen “çevre etiği” ve “biyoetik” disiplinlerinden sonra ortaya çıkan ve bu iki alandan etkilenen ve beslenen, oldukça genç bir uygulamalı etik disiplindir. Etiğin insanlararası ilişkiler yanında, insanın doğa ile ilişkisini de kapsamaması için çağrı yapan ve doğaya insan merkezli bakışın terk edilip, yaşam merkezli bir anlayışın egemen kılınmasını öneren filozof ve yazar Aldo Leopold, çevre etiğinin öncüsü olarak kabul edilmektedir. 1971 yılında *Bioethics: A Bridge to the Future* adlı kitabını yayımlayan ve Leopold’a ithaf eden onkolog ve biyokimyacı Van Rensselaer Potter biyoetiğin dört bileşenini biyoloji, ekoloji, tıp (sağlık) bilimi ve insan değerleri olarak sıralar.

Michigan Eyalet Üniversitesi, W. K. Kellogg Tarım, Gıda ve Toplum Etiği Kürsüsü Başkanı olan Paul B. Thompson tarım etiğinin öncüsü sayılmaktadır. Thompson, 1995 yılında yayınlanan *The Spirit of the Soil* isimli kitabında tarım etiğini, çevre etiğinin bir yan dalı olarak nitelendirmiştir. Daha sonra gıda etiği kitapları da yazan Thompson’un, D. Kaplan ile birlikte editörlüğünü yaptığı, 1860 sayfalık *Encyclopedia of Food and Agricultural Ethics* (2014) tarım ve gıda etiği akademisyenlerinin başlıca başvuru kaynağıdır. Gıda etiği kavramını ilk kullanan bilim insanı ise Nottingham ve Lincoln Üniversitelerinde biyoetik profesörü olan Ben Mepham’dır. Gıda etiği kavramının günışığına çıkışı 1996 yılında Ben Mepham’ın editörlüğünde yayınlanan *Food Ethics* ki-

tabyıla olmuştur. Mepham, daha sonra Londra’da Food Ethics Council’in kurucu direktörü olarak görev yapmıştır.

Söyleşimizin bu noktasında derneğimiz açısından önem taşıyan bir bilgi paylaşımında bulunmak isterim. Türkiye Biyoetik Derneği’nin öncülüğünü yaptığı kısa adı TARGET olan bir AB projesi çerçevesinde, 2016 Mart ayında, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde “1. Tarım ve Gıda Etiği Kongresi”ni düzenlemiştik. “Uluslararası katılımlı” olan bu kongrenin iki açış konuşmasından birisini değerli hocamız İoanna Kuçuradi, diğerini ise Paul B. Thompson yapmıştı. Aynı kongreye Food Ethics Council adına mütevelli heyet üyesi değerli dostumuz Geoff Tansey bir çağrılı bildiri ile katılmıştı. Bu yıl “2. Tarım ve Gıda Etiği Kongresi”ni, “uluslararası kongre” olarak 24-25 Ekim tarihlerinde İzmir Ekonomi Üniversitesi ile birlikte İzmir’de düzenlediğimizi de bülteniniz aracılığıyla duyurmak isterim.

Tarım ve gıda etiğinin Türkiye’deki durumunu ve bu alanı neden önemli gördüğünüzü öğrenebilir miyim? Ayrıca tarım ve gıda alanındaki sorunların çözümünde etiğin, etik bilginin önemi nedir?

Tarım ve gıda etiği bundan yaklaşık otuz yıl önce tarım ve gıda sisteminde yaşanan değişimlerin Batı dünyasında yarattığı derin kaygı ve endişelere dayalı olarak doğdu. Ülkemizde de aynı sorunlar yaşanmasına, benzer kaygı ve endişelerin dile getirilmesine ve kimi olumlu girişimlerin hayata geçirilmesine karşın, tarım ve gıda ile “etik” arasındaki buluşma çok daha yenidir. Bilindiği gibi tarım ve gıda ile ilgili konular son yıllarda, dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplum gündeminde daha çok yer almaktadır. Medyaya yansımalarından da tanığı olduğumuz bu ilgiyi kimi zaman yükselen gıda fiyatları, kimi zaman tenhalaşan köyler ve boş bırakılan tarlalar, kimi zaman gıdalarda bulunan kimyasal kalıntılar ya da GDO’lu ürünler, kimi zaman yakalanan kaçak etler ya da karşılaşılan çeşit çeşit gıda hileleri, kimi zaman medyada artan “mutlaka yenmeli” ile “zinhar yenmemeli” uçları arasında kronikleşen bilgi kirliliği, kimi zaman mevsimlik tarım işçilerinin sosyal güvenlikten yoksun ve çok ağır çalışma ve yaşam koşulları, kimi zaman hayvan yetiştiriciliğinde yaygınlaşan acımasız uygulamalar, kimi zaman da toprakların çoraklaşması, suların kirlenmesi, biyo-çeşitliliğin yok olması ya da karbon salınımını umursamayan tarımsal üretim faaliyetleri nedeniyle gelecek kuşaklara yaşanamayacak bir dünya bırakmakta olduğumuz gerçeğini tetiklemektedir. Bu ilgiyi her dokuz kişiden birisinin yatağa aç girdiği dünyamızda, aynı zamanda toplam tarımsal üretimin yaklaşık üçte birinin kayıp ya da israf edilmekte olduğu; birçok ülkede aç insan sayısı artmaya devam ederken

aynı ülkelerde aynı zamanda aşırı gıda tüketiminin ve obezitenin de arttığı; tarımsal kimyasalların üretimi ve ticaretinde tekelleşen uluslarüstü firmaların aynı zamanda insan ilâçları alanında da dev üreticiler oldukları gibi ironik olgular tetiklemektedir. Bu yükselen ilgiye karşın, tarım ve gıda sisteminde yaşananların etik boyutlarını tanımlama, etik farkındalık ve duyarlılıklar geliştirme konusunda henüz yolun başındayız.

Tarım ve gıda etiği, çeşitli katmanlardan ve süreçlerden oluşan tarım ve gıda sisteminin değer sorunlarını inceler. Etik bakış açısı, tarım ve gıda sisteminin, insanın, toplumun ve doğanın esenliği ekseninde geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için bize ışık tutar. Tarım ve gıda etiği, insanların tarım ve gıda sisteminde bulunan mevcut ve muhtemel etik sorunlar üzerinde daha özenli, daha kapsamlı ve daha sistemli düşüncelerini, etik değerlendirmeye dayanan, daha anlamlı ve daha doğru sorular sormalarını ve sorgulamalar yapmalarını sağlayan bir disiplindir. Düşünen, değerlendiren, sorgulayan ve değerlerini davranışlarına yansıtma kaygısı güden insanlar hem “iyi tüketici” ve “iyi yurttaş” olmaya çalışırlar hem de bu alandaki kamu politikalarının oluşumuna katkıda bulunma yollarını aramaya başlarlar. Özetle, tarım ve gıda sisteminin insanın, toplumun ve doğanın esenliği doğrultusunda daha adil, paylaşımcı ve sürdürülebilir bir biçimde dönüştürülebilmesi ancak etik farkındalıkların ve duyarlılıkların odağa alınmasıyla olanaklıdır.

Gıda hakkına erişimin mümkün olmaması durumunda, insanların sağlık hakkı ve yaşama hakkı bile ellerinden alınmış oluyor. Gıdanın hak olarak tanımlanmasının önemi hakkında konuşabilir miyiz?

Gıda hakkı, her bireyin her zaman için kişisel ya da topluluk halinde yeterli ve nitelikli gıdaya fizikî ve/veya ekonomik olarak erişebilme hakkıdır. Bilindiği gibi, İoanna Kuçuradi Hocamız, insanların doğuştan gelen haklara sahip olmasını, insanın değerli bir varlık olmasıyla açıklar ve insanın değerli oluşunu ise onun değerler yaratabilmesine bağlar. Bu anlamda insanların insan olmaktan kaynaklanan haklarının tümü önemlidir ve her insan için ayrımsız sağlanması gerekir. Gıda hakkı temel insan haklarından birisidir. Gıda ve sağlık hakkına erişmeden insanın fizikî gelişimi ve aktif bir yaşamı söz konusu olamaz. Kuşkusuz, insanların doğrudan üreterek ya da çalışıp para kazanarak gıdaya erişmeleri esastır. Bu anlamda gıda hakkı, çalışma hakkı ve sosyal güvenlik hakkıyla da bağlantılıdır. Ancak üretme ve çalışma olanağı olmayan insanların da gıdaya erişiminin sağlanması bir sadaka değil, bir kamusal görev ve sosyal haktır. İnsan hakları, ayrımsız tüm insanların özgürlüğünü ve onurunu güvence altına alma amacını taşır. Bu konuda son olarak yine Kuçuradi’ye sözü bırakarak “insan haklarının etik bir yaşam için gereken ortamı tanımladığı, dolayısıyla insanın değerlerini yaşama geçirme olanağının önkoşulu olduğunu” belirtelim.

Bir insan hakkı olarak gıda hakkı, evrensel belgelerde

nasıl yer almaktadır? Bunun yaşama yansımaları nasıldır?

Çağdaş insan hakları hareketi İkinci Dünya Savaşı sonrası Birleşmiş Milletlerin kurulmasının ardından 1948 yılında Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinin onayı ile başlar. Bu beyanname ile gıda hakkı, “açlıktan kurtulma bağlamında” insan haysiyeti kavramından kaynaklanan temel bir insan hakkı olarak uluslararası hukuk kapsamına girmiştir (Madde: 25.1). Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin (1966) 11. maddesinde ise “açlık yaşamama her insanın için temel hak olarak belirlenmiştir.” Bu sözleşme Türkiye dâhil 160 ülke tarafından imzalanarak ülkelerin iç hukukuna aktarılmış bulunmaktadır. Bunun anlamı herkesin, yeterli, sağlıklı ve uygun fiyatlı gıdaya erişiminin kamu yöneticilerinin görevi ve sorumluluğu olduğudur. Bugün daha ileri bir adım olarak dünyada 30’den fazla ülkenin anayasasında gıda hakkı bir insan hakkı olarak yer almıştır. İnsan haklarının izlenmesi için kurulan BM komitesi 1999 yılında gıda hakkı ile ilgili açıklayıcı bir belge olan “General Comment 12”yi yayınlamıştır. Belgeye göre gıda hakkı, erişilen gıdanın (a) miktar ve kalite açısından bireyin beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasına yeterli olmasını, (b) besin değeri ve güvenilirlik bakımından uygun olmasını, (c) kişinin kültürel özelliklerine uyum göstermesini ve (d) gelecek nesillerin haklarının da göz önüne alınarak doğaya saygılı bir biçimde üretilmiş olmasını kapsamaktadır.

Bugün insanlık yapay zekâ ya da genetik mühendisliğinde bu denli yol almışken “açlık olgusu” nasıl oluyor da hâlâ ve inatla “ben buradayım” demeye devam ediyor?

Açlığı hâlâ konuşuyor olmamız kuşkusuz insanlığın en büyük ayıbıdır. Önce sizinle Birleşmiş Milletlerin, 2018 SOFI Raporunun kimi önemli bulgularını paylaşayım: “dünyada aç insanların sayısı, önceki yıllarda gözlenen azalmalara karşın, son üç yılda hiç ara vermeden artış eğilimi göstermektedir. Açların sayısı 2017 yılında 821 milyon olmuştur. Bu sayı bir yıl öncesine göre 17 milyon fazladır ve neredeyse 10 yıl öncesindeki sayıya eşittir.” Rapor, bu olumsuz gelişmeyi büyük ölçüde (a) bölgesel çatışmalar ve savaşlara, (b) iklim değişikliğinin etkilerine ve (c) küresel ekonomideki yavaşlamaya dayandırmakta, bu gidişle “Gündem 2030”da ortaya konan açlığın yeryüzünden tamamen silinmesi hedefine ulaşmanın imkânsızlığının altını çizmektedir. Bu hedefe ulaşılamaz ise, bizler açlığın yeryüzünden silinmesi için hedef konulup, sonra bu hedefe erişilememesi ile bir kez daha karşılaşmış olacağız. Çünkü bugüne değin açlık konusunda ortaya konan hedeflere ne yazık ki hiçbir zaman erişilememiştir. Bakın birkaç örnek vereyim: John F. Kennedy, 1963 Dünya Gıda Kongresi açılış konuşmasında “İçinde yaşadığımız dönemde açlığın hâlâ var olması hem ahlâkî hem sosyal boyutuyla kabul edilemez bir olgudur. İnsanlarının yarısının tok, diğer yarısının aç olduğu bir dünyada ne barış yaşayabilir ne uygarlık ilerleyebilir. Bugün ABD’de ortalama bir çiftçi

1945 yılında ürettiğinin üç katını üretebiliyor. Artık, insan uygarlığı olarak dünya tarihinde ilk kez açlığı kendi yaşam süremiz içinde yok edebilecek yetkinliğe ve kapasiteye ulaşmış bulunuyoruz. İlk defa sorunu çözecek gücümüz var ve yine de dünyada açlık devam ederse, bu bizim kuşağın yüz karası olacak” demişti. Henry Kissinger da 1974 FAO Gıda Zirvesinde “açlığın on yıl içinde tarihe karışacağını” ilân etmişti. 1996 yılında, 187 ülke tarafından imzalanan Roma Gıda Güvencesi Deklarasyonu, açlığı yok etmekten daha farklı bir hedef koyarak, sayıları 1 milyara yaklaşan açların sayısının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesini hedefledi. 2002 Gıda Zirvesinde yeni hedef olarak 2030 yılında açların sayısının 440 milyona indirilmesi hedefi belirlendi. Bunların hepsi hüsrana ile sonuçlandı. Son olarak SOFİ 2018 Raporu acil önlemler alınmazsa “Gündem 2030” hedefi olan “sıfır açlık”ın yakalanamayacağını bildiriyor.

Sosyal adaletsizlik, eşit haklara sahip olamamak, yoksulluk açlığın sebepleri arasında yer alıyor. Çeşitli sosyal yardım programlarıyla açlık sorununu çözmek mümkün değil. Bu bağlamda açlık ve etik ilişkisini biraz açar mısınız?

Gıda etiğinin başlıca alanlarında çalışıp açlık konusunu görmezden gelen bir akademisyen ya da yazar herhalde yoktur. Filozof ve yazar Peter Singer’in Doğu Bengal’de yaşamakta olan kıtlığı ele alarak açlık konusunu ahlâkî ve etik açıdan tartıştığı bir makalesi (“Famine, Affluence, and Morality”, *Philosophy and Public Affairs*. Princeton University Press (Spring 1972), 1 (3): 229-243) büyük yankılar yaratmıştır. Singer, aç insanlara yardım edilmesinin bireylere düşen bir sorumluluk olduğunu belirtmenin yanında eşitlik ilkesinin önemini de vurgulamıştır. “Aç bireyin kim olduğuna ve nerede yaşadığına bakılmaksızın yardımda bulunmak etik bir ödevdir” demiştir. Uluslararası Gıda Yardımlarının başlaması ve gelişmesinde Singer’in ortaya koyduğu bu anlayışının önemli etkisi olmuştur. Açlık karşısında ne yapmalı sorusunu Singer’den yaklaşık on yıl sonra ve ondan farklı bir yaklaşımla ele alan bir başka yayın (Amartya Sen, 1981, *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*, Clarendon Press, Oxford) da dünyada büyük ilgi uyandırmıştı. İktisat biliminde etik boyutun vazgeçilmezliğini vurgulayan eserleriyle 1998 yılı Nobel Ekonomi Ödülüne layık görülen Batı Bengal kökenli, Hintli bilim insanı Amartya Sen bu eserinde: “Açlıkla mücadele kurumsal olarak yapılmalıdır. Kişinin kendi gıda gereksinmesini karşılayacak kapasiteye ulaştırılması temel hedef olmalıdır. Kalkınma eşitsizlikler yaratmamalıdır” demekteydi. Doyuran-doyurulan ilişkisinin sür-git devamının her açıdan yanlış olduğunu vurgulayan Sen’in yaklaşımı, çok bilinen Çin özdeyişini akla getiriyor: “Birisine bir balık verirsen bir gün doyar, balık tutmasını öğretirsen her gün.”

Gelişen teknoloji sayesinde bugün dünya nüfusuna yetecek olandan çok daha fazla bir üretim yapıldığı

biliyoruz. Bu durumda yeryüzünde aç insan kalmaması gerekiyor, ama gerçek böyle değil. Dünyada mevcut gıda üretiminin bütün insanlara fazlasıyla yetecek miktarda olduğu gerçeği, doğal olarak “yoksulluk” olgusunu akla getiriyor. Açlık sorununun çözümü, yoksulluk sorununu çözmekten mi geçiyor acaba?

Açlık küresel gıda arzının önemli ölçüde yükselmiş olmasına karşın devam ediyor. Ürettiğimizi adil paylaşmayı bilmediğimiz, beceremediğimiz ya da istemediğimiz acı bir gerçek. Ayrıca unutmayalım ki, FAO verilerine göre gıda kayıpları ve israfı üretilen gıda miktarının yaklaşık üçte birine ulaşmaktadır. İnsanlığın bir başka gerçeği de aşırı kilolu olmanın dünyanın her yerinde artmakta oluşudur. Açlığı yenmek için önce yoksulluğu yenmek zorundayız. Bu nedenle toplam 17 maddeden oluşan “Gündem 2030”un ilk maddesi “no poverty” olarak belirlenmiştir. Açlık, yoksulluk ve gıda hakkı arasındaki ilişkiyi en güzel ortaya koyan cümle bence, BM Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO) 2007 yılı gıda günü için seçtiği şu slogandır: “Yoksullar gıda yardımının nesnesi değil, gıda hakkının öznesidir”. Birleşmiş Milletler, bireylerin günlük gelirini yoksulluk ölçütü olarak ele almaktadır. Bireyin gelirinin belli bir düzeyin üstüne çıkarılması yerine son zamanlarda yoksulluğun belirlenmesinde bir başka gösterge önem kazanmaya başlamıştır. Refahın toplum içinde ne ölçüde adil paylaşıldığına dayalı bu gösterge, toplumdaki yüzdelere ayrılmış katmanların ulusal gelirden aldığı payı temel alıyor. Yoksulluğu yenmek için bir toplumda en alttaki yüzde 40’ın ulusal gelirindeki payını yükseltmek gerektiği belirtiliyor. Eşitlik içinde kalkınmayı anlatmak üzere ortaya konan kucaklayıcı, kaynaştırıcı toplum (*inclusive society*) terimini son yıllarda sıkça duyuyoruz. Bütün bunlara karşın, bugün egemen olan ekonomik politikaların, zengini daha zengin yaparken, yoksulluğun sür-git kalıcılığına neden olduğunu, yoksulluğun yok edilmesi yerine, “yönetimine” dayandığını belirtmek gerekiyor. Bu konuda son olarak, açlığın gıda üretiminden çok yoksulluk ile bağlantılı olduğunu görmemizin, bizi gıda üretiminin öneminden uzaklaştırmaması gerektiğini söylemek isterim. Evet, 1960’lardan bu yana gıda arzının artışı, nüfus artışından fazla olmasına karşın, açlık yok olmadı. Ancak nüfus artışının devam etmesi, az gelişmiş ülkelerde birey başına tüketilen gıda miktarının artması ve çeşitlenmesi 2050 yılında dünyada yüzde 50 daha fazla gıdaya ihtiyacımız olacağı tahminini ortaya çıkarmaktadır. Doğal kaynakları büyük ölçüde tahrip olmuş ve iklim değişikliğinin tehdidi altında bulunan dünyamızda, yeterli gıda üretimi açısından kuşkusuz teknolojik gelişmelere ihtiyacımız vardır, ama tarım ve gıda sisteminde etik değerleri odağa alan bir yaklaşıma olan ihtiyacımız çok daha büyük ve yaşamsaldır.

Gıdanın yanı sıra insanın üretme olanağı olmayan suyu da ihmal etmemek gerek. Bugün dünyada su hakkı/yeterli suya erişim hâlâ büyük bir sorun. Suyu adil erişiminin sağlanmaması nelere yol açabilir?

(Devamı 3. sayfada)

MERKEZDEN...

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 70. Yılı
Merkez, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ilânının 70. yıldönümü vesilesiyle, 6-7 Kasım 2018 tarihlerinde “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 70. Yılında İnsan Hakları: İnsan Hakları için Harekete Geç” başlıklı bir uluslararası toplantı düzenlendi. Konferansta, insan haklarıyla ilgili son on yılda yaşanan olumlu-olumsuz gelişmeler ve çözüm önerileri konuşuldu. Konferansa, yurtdışından UNESCO İnsan ve Toplum Bilimleri, Politikalar ve Programlar Direktörü Angela Melo, BM Beslenme Hakkı Rapor-törü Hilal Alver, Princeton Üniversitesi Hukuk Profesörü Richard Falk, Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi eski hakimi Hanne Sophie Greve, Umman İnsan Hakları Komisyonu üyesi Obaid Said Al-Shaqsi ve telekonferans yoluyla UNESCO Eski Genel Direktörü Federico Mayor katıldı. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı Süleyman Arslan, Emekli Büyükelçi Numan Hazar, BM İrk Ayırmacılığı Komitesi üyesi Doç. Dr. Gün Kut, Tarım ve Gıda Etiği Derneği Başkanı Prof. Dr. Cemal Taluğ ve daha birçok akademisyenin yer aldığı konferansta üç oturum ve insan hakları eğitimiyle ilgili iki yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirildi. Bu toplantılardan birine, Merkezin Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak yürüttüğü İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı mezunlarından Ercan Çamırcı, Denizhan Dere, Fatih Kalkan, Elif Dilan Kara, Yusuf Adem Uzun ve Aydın Yücesoy katıldı ve gördükleri etik temelli insan hakları eğitiminin mesleklerini icra etmede kendilerine neler kattığına ilişkin birer konuşma yaptı, ardından dinleyicilerin sorularına cevap verdi.

Yaz okulu: “Hukuku İnsan Haklarıyla Temellendirmek”

Türkiye Felsefe Kurumu tarafından, TÜBİTAK’ın desteğiyle ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Merkezimizin işbirliğiyle düzenlenen hukukun oluşturulmasında ve uygulanmasında insan haklarının ve etik değerlerin önemi konusunda hukuk öğrencilerinin farkındalığını artırmayı amaçlayan “Hukuku İnsan Haklarıyla Temellendirmek” konulu yaz okulu, 1-9 Ağustos 2019 tarihleri arasında Maltepe Üniversitesinde gerçekleştirilecek.

Etik ve insan hakları bilgisine dayalı metin okuma ve yazma kursu

9-16-23 Şubat 2019 ve 2, 9, 16, 23, 30 Mart 2019 tarihlerinde, öğretiler için “Etik ve insan hakları bilgisine dayalı metin okuma ve yazma kursu” verildi. Prof. Dr. İoanna Kuçuradi’nin “Bir metni etik değer sorunları açısından inceleme” başlıklı giriş dersiyile başlayan kursta, yine Kuçuradi tarafından “Felsefe ve Edebiyat” başlıklı uygulama dersi yapıldı. Bu kursta Dr. Öğr. Üyesi Bergen Coşkun Özüaydın Ursula K. Le Guin’in “Omelas’ı Bırakıp Gidenler” öyküsü ve Peter Singer’in “Kıtlık, Bolluk ve Ahlâk” makalesi üzerinde, Prof. Dr. Sevgi İyi İoanna Kuçuradi’nin *İnsan ve Değerleri* kitabından ilk 16 sayfa üzerinde, Prof. Dr. Betül Çotuksöken *İnsan Hakları ve Felsefe* kitabından bir bölüm üzerinde, Prof. Dr. İoanna Kuçuradi Aristoteles’in *Nikomakhos’a Etik* kitabından ilk 5 bölüm üzerinde, Prof. Dr. Hülya

Şimga Hannah Arendt’in “Sokrates’in Cevabı” başlıklı yazısı üzerinde uygulamalı dersler verdi. Son gün Kuçuradi tarafından yürütülen derste bir bütün olarak çalışmanın değerlendirilmesi yapıldı.

TÜRKİYE’DEN...**“Hukuk ve Adalet” toplantısı**

Kamu Hukukçuları Platformu’nun Yeditepe Üniversitesi işbirliğiyle düzenlediği “Hukuk ve Adalet” konulu toplantı, 21-23 Nisan 2018 tarihlerinde, Şile Doğa Tatil Köyünde gerçekleştirildi. Toplantının açılış konuşmaları, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sultan Üzeltürk ve KHP İcra Kurulu Başkanı Prof. Dr. Fazıl Sağlam tarafından yapıldı. Üç gün süren toplantılarda, toplam dokuz oturum yapıldı ve adalet kavramının felsefi analizi ve adalet türleri, yargı etiği ve adaletsizlik, hukukun üstünlüğü ilkesi, ceza hukukunda adalet ilkesi üzerine konuşuldu. Prof. Dr. Oktay Uygun’un oturum başkanlığı yaptığı birinci oturumda Prof. Dr. İoanna Kuçuradi ve Dr. Ülker Yükselbaba birer bildiri sundu. Oturumlara Prof. Dr. Fazıl Sağlam, Prof. Dr. Sultan Üzeltürk, Prof. Dr. Rona Aybay, Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu, Prof. Dr. Kemal Gözler, Prof. Dr. Sami Selçuk, Prof. Dr. Oktay Uygun ve Prof. Dr. Fazıl Sağlam başkanlık etti. Bu oturumlarda Prof. Dr. M. Tevfik Özcan, Gökçe Çataloluk, Prof. Dr. Gülriz Uygur, Doç. Dr. Sevtap Metin, Dr. Altan Heper, Prof. Dr. Yasemin Işıktaç, Dr. Nazime Beysan, Dr. İlker Gökhan Şen, Dr. Erkan Duymaz, Doç. Dr. Selda Çağlar, Prof. Dr. Ece Göztepe, Doç. Dr. Hasan Sınar, Av. Ergin Cinmen, Prof. Dr. Tuğrul Katoğlu ve Prof. Dr. Ozan Erözden birer bildiri sundu.

“Büyük Buluşmalar”

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, birkaç yıldan beri düzenlediği “Büyük Buluşmalar”dan dördüncüsünü 17-18 Kasım 2018 tarihlerinde Antalya’da gerçekleştirdi. Aynı Millî Komisyonca, Türkiye’deki UNESCO Kürsüleriyle görüş alışverişi yapmak üzere düzenlediği toplantı, 20 Haziran 2019 günü Ankara’da gerçekleştirildi.

Prof. Dr. Yusuf Aksar soykırım yargulamalarında görev yapacak

Uluslararası Ceza Mahkemeleri Rezidüel Mekanizmasında (UCMRM) boşalan iki hakim üyelik için yapılan oylamada, Türkiye’nin adayı Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yusuf Aksar seçildi. 21 Aralık 2018 Cuma günü, Birleşmiş Milletlerin New York’ta bulunan merkezinde yapılan seçimlerde, 101 üye devletin oyunu alan Aksar, iki yıl süre ile UCMRM hakimi olarak görev yapacak.

“Türkiye’nin Öncü Kadınları”

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu ve Polonya’nın Ankara Büyükelçiliği iş birliğinde düzenlenen, kendi alanlarında ve toplumda öncü konumdaki Türk kadınlarını tanıtmayı amaçlayan “Türkiye’nin Öncü Kadınları” başlıklı illüstrasyon sergisinin açılışı 2 Mart 2019 tarihinde yapıldı. Illüstrasyonlar, bir ay boyunca Ankara’daki Polonya Büyükelçiliğinin duvarlarında sergilendi. Türk kadınları arasında dikkat çeken örnek bir grubun oluşturulması

amacıyla farklı mesleklerden yirmi kadının seçildiği sergide İoanna Kuçuradi, Semiha Es, Müfide İlhan, Samiye Cahid Morkaya, Halet Çambel, Remziye Hisar, Dilhan Eryurt, Bedia Muvahhit, Azra Erhat, Nüşet Gökdoğan, Fatma Aliye Topuz, Nezihe Muhiddin, Mualla Eyüboğlu, Semiha Berksoy, Sabiha Rıfat Gürayman, Selma Rıza Feraceli, Gül Esin, Suat Berk, Safiye Ali, Leyla Ağaçoğaran'ın hikâyeleri ve illüstrasyonları yer aldı.

“Ahlâk, Etik ve Etikler” konferansı

Bilim Akademisi tarafından, Yapı Kredi Kültür Sanatın evsahipliğinde düzenlenen “Bilim Akademisi Konferansları”na, Bilim Akademisi Onursal Üyesi Prof. Dr. İoanna Kuçuradi konuk oldu. Kuçuradi, 17 Nisan 2019 tarihinde gerçekleştirilen konferansta “Ahlâk, Etik ve Etikler” başlıklı bir konuşma yaptı ve “ahlâk”, “etik” ve “meslek etikleri” arasındaki farka işaret ederek, değer ve değerlendirme sorunlarına ışık tuttu. Gündelik yaşamda en sık kullanılan kelimelerden birinin etik olduğuna vurgu yapan Kuçuradi “Etik kelimesi ‘meslek etiği’, ‘toplumsal etik’ gibi bağlamlarda kapsamı gitgide genişleyen bir kavram haline gelmiştir. Peki, “ahlâk” ve “etik” arasında ne fark vardır? Düşüncelerin açıklığa kavuşabilmesi için yapılması gerekenler arasında, aynı şeye farklı adlar vermek, farklı şeylere de aynı adı vermek öncelikli olarak yer alır. Toplumsal alanda doğru iletişim kurabilmek için, bu ayrımların farkında olmak çok önemlidir” dedi.

İnsan hakları ışığında Köy Enstitüleri konuşuldu

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin kabul edildiğinin 70. yılı nedeniyle, 22 Aralık 2018 tarihinde İsmail Hakkı Tonguç Belgeliği Vakfında bir etkinlik düzenlendi. Ankara Üniversitesi öğretim üyesi ve İHTBV Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. H. Haluk Erdem'in yöneticiliğinde gerçekleştirilen bilimsel etkinlikte İsmail Hakkı Tonguç düşüncesi ve Köy Enstitüleri eğitim sistemi insan hakları ışığında tartışıldı. Prof. Dr. Erdem, felsefe, eğitim, bilim ve sanat alanlarından katılımcıların yer aldığı etkinliğin amacı hakkında şunları söyledi: “Köy Enstitüleri eğitim sisteminin insan haklarıyla ilişkilendirilmesi, Köy Enstitüleri düşüncesindeki evrenselliği yeniden gündeme getirmesi bakımından önem taşımaktadır.”

Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu anıldı

Ankara Üniversitesi mezunlarından, Eğitim Bilimleri Fakültesi kurucu dekanı Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu, ölümünün onuncu yılında anıldı. “İz Bırakanlar: Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu” başlıklı anma etkinliği Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Türkiye Felsefe Kurumu işbirliği ile 3 Nisan 2019'da, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Hasan Ali Yücel Salonunda gerçekleştirildi. Öğr. Gör. Berrak Elif Tosun'un dinletisiyle başlayan anmada, açılış konuşması Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Fatma Hazır Bıkmaz, Türkiye Felsefe Kurumu Genel Sekreteri Prof. Dr. Gülriiz Uygur ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Muharrem Özen tarafından yapıldı. Prof. Dr. H. Haluk Erdem'in yönettiği açık oturumda ise Prof. Dr. Mine Göğüş Tan, Prof. Dr. Mahmut

Tezcan, Prof. Dr. Yahya Akyüz, Prof. Dr. Ülker Gürkan konuşmacı olarak yer aldı.

DÜNYADAN...

“Eğitimin Gelecekleri/The Futures of Education”

UNESCO'nun Eğitim Araştırmaları ve Öngörü Bölümü, “Eğitimin Gelecekleri/The Futures of Education” konulu bir proje yürütmeye başladı. Bu projenin ilk adımı olarak, dünyadaki UNESCO Kürsülerinden bu konuda 2000 kelimeyi aşmayan birer yazı göndermelerini istedi. Programın ikinci adımı, bu konuda bir rapor hazırlayacak komisyonu kurmak olacak. Bu komisyon, çalışmalarını 2020 yılının sonuna kadar tamamlayacak.

Dünyada ölüm cezası uygulamaları yüzde 31 azaldı

Uluslararası Af Örgütü, dünyadaki ölüm cezalarını incelediği 2018 raporunu yayımladı. Buna göre, tüm dünyada ölüm cezası uygulamalarının sayısı neredeyse üçte bir oranında azalırken, son on yılın en düşük sayıları kaydedildi. Rapordaki istatistiklerin, tüm dünyada bilinen ölüm cezası uygulamalarına göre oluşturulduğu ifade edildi. Ölüm cezası uygulamalarının bilinmediği Çin Halk Cumhuriyeti ise istatistiklere dahil edilmedi. Ölüm cezasına sıklıkla başvuru İran İslam Cumhuriyetinde ise uyuşturucuyla mücadele yasalarında yapılan değişiklik sonrasında ölüm cezası uygulamalarının yüzde 50 oranında azaldığı belirtildi. Af Örgütü, İran'ın yanı sıra Irak, Pakistan ve Somali'nin de ölüm cezası uygulamalarını büyük ölçüde azalttığının altını çizirken, Belarus, Japonya, Singapur, Güney Sudan ve ABD'de ölüm cezası uygulamalarının sayısının arttığının tespit edildiğini açıkladı.

Evrensel Bildirgenin 70. yılı için anıt dikildi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 70. yıl kutlamaları çerçevesinde, İspanyol sanatçı Cristobal Gabarron imzalı anıtın açılışı yapıldı. Belçika'nın başkenti Brüksel'e dikilen anıtın açılışını Avrupa Birliği Dış İlişkiler Yüksek Temsilci Federica Mogherini, Birleşmiş Milletler Brüksel Ofis Direktörü Barbara Pesce-Monteiro ve sanatçı Gabarron gerçekleştirdi. Yaklaşık onbeş bin parçadan oluşan, yirmi dört ton ağırlığındaki anıtın yapımı iki yıl sürdü. Büyük boyutlu anıtın Avrupa Kurumları önüne yerleştirilmesi ise dört günde gerçekleşti. Üzerinde aynalar olan küre şeklindeki anıtın dünyayı temsil ettiğini belirten Gabarron, küreyi çevreleyen yetmiş insan figürünün de yetmiş yılı işaret ettiğini söyledi. Gabarron figürleri siyahı, beyaz, genç, yaşlı, zayıf, kilolu, kadın, erkek ve engelli gibi çeşitli tasvirlerle hazırlayarak çok kültürlülüğü, çeşitliliği, tüm insanlığı ve dünyayı temsil eden bir eser yaptığını söyledi.

Kaynak: kulturservisi.com

Çağımızda Metafizik Sorunu

Sevgi İyi, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, 141 sayfa.

20. yüzyılda metafizik sorununa yönelik yaklaşımlarda önyargılı bir tutum göze çarpmaktadır. Yüzyılımızda metafiziğe ilişkin ortaya çıkan bu olgu karşısında araştırılması düşünülen soru şöyle dile getirilebilir: ‘Metafizik’ kavramını belirli bir yönde içeriklendirerek metafiziğe karşı çıkmak ya da tersine, metafiziği savunmak ne ölçüde bilimsel bir temelle oturtulabilir? “Metafizik Nedir?” sorusuna, metafiziğe olumlu ya da olumsuz değer yüklenmeksizin yanıt verilemez mi? Ayrıca 20. yüzyılın bu olgusuna kaynaklık eden bu bilim-metafizik karşıtlığı düşüncesinin dayanağı nedir? Bu kitapta 20. yüzyılda metafizik sorununa ayrıntılı şekilde eğilmiş üç filozofun –Bergson, Heidegger ve Carnap’ın– düşünceleri üzerinde durulmaktadır.

Ahlâk, Etik ve Etikler

Ioanna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2019, 170 sayfa.

Son yıllarda ‘etik’ sözcüğü moda olduğu halde, bu sözcüğü kullananlar, ondan farklı farklı şeyler anlıyor. Böylece aynı “şey” farklı adlar, farklı “şeylere” aynı ad verilmiş oluyor. Bu da, değer sorunları olan etik sorunları yaşamda görmeyi engelliyor, dolayısıyla etik bilgisinin aydınlattığı bir yaşam sürmek isteyenlere bu bilgiyi sağlayamıyor. Çoğu farklı zamanlarda, şu veya bu vesileyle yapılmış konuşmaların metinleri olan bu kitaptaki yazılar, Felsefenin diğer alanları gibi bilimsel bir alan olan Etik alanına giren değerlendirme, değer, değerler, anlam gibi kavramlara ışık tutmayı ve okuyanın bu kavramların bilgisine dayanarak olan bitenlere bakabilmesine yardımcı olmayı amaçlıyor.

İnsan Hakları Felsefesi

Harun Tepe, BilgeSu Yayıncılık, Ankara, 2019, 166 sayfa.

Kimi sert teorik ve pratik eleştirilere karşın, insan hakları hala günümüzün öne çıkan söylemlerinden biridir. Diğer bütün rastlantısal özellikleri bir yana, yalnızca insan oldukları için kişilerin bazı temel hakları oldukları düşünülmemekte, bu haklara da “insan hakları” denilmektedir. Bu kitapta yer alan yazılarda “insan”, “insan doğası”, “insan hakları” ve “evrensellik” kavramları üzerinde durulmakta; bir insan hakları ölçütü geliştirilmesi ve insan haklarının temellendirilmesi gibi, insan haklarının bilimsel ve antropolojik temellerine ilişkin kimi teorik sorunlar ele alınıp tartışılmaktadır.

Erdem Peşinde/Bir Ahlak Teorisi Çalışması

Alasdair MacIntyre, çeviren: Muttalip Özcan, Vakıf Bank Kültür Yayınları, İstanbul, 2019, 568 sayfa.

İskoç düşünür Alasdair MacIntyre’ın *Erdem Peşinde*’si “Ahlâkî yargılarımızın kaynağı nedir?” ve “Üzerinde toplumsal olarak uzlaşabileceğimiz bir değerler manzumesi oluşturmamız mümkün müdür?” gibi sorulara merak salan geniş bir kitleye hitap ediyor. Yazar, Antikçağın Homerosçu ahlâkından başlayıp Aydınlanmanın Kantçı etiğine dek sürdürdüğü felsefi ve tarihî referanslarla dolu cevabını, Bentham, Mill, Rawls gibi modern ahlâk felsefesinin önemli isimleriyle zenginleştiriyor. MacIntyre, modern kültürün “rasyonel olarak tutarlı ve savunulabilir bir ahlâk söylemi” geliştirme projesinin çöktüğünü; elimizde, birbirine rakip, hiçbirini bir diğerine üstün gelemeyen birtakım geleneklerin kaldığını söylüyor. MacIntyre’a göre, bunun nedeni ahlâka itibar kazandıran bağlamın yitirilip, geriye yalnızca bölük pörçük parçaların kalmış olması. Bu noktada, yazar, çözüm olarak Aristotelesçi geleneği savunuyor.

Toplum, Siyaset ve Etik/Felsefi Soruşturmalar

Editörler: Eray Yağanak, Ahmet Umur Hacıfevzioglu, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2019, 160 sayfa.

Bu kitap, bir bütün olarak düşünüldüğünde “insan”ı anlama üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle, bu kitaptaki her bir bölüm insansal varoluşun özüne ait sorunları, onun toplumsal bir varlık olarak konumlandırılmasına olanak sağlayan ilişkiler ağını da gözeterek, siyaset, etik ve eğitim açılarından ele alıyor ve insanı anlamaya yönelik yeni kapılar aralıyor.

Nietzsche’nin Zerdüş’ü Üzerine Seminerler

Carl Gustav Jung, çeviren: Turgut Berkes, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2019, 1326 sayfa.

Bu kitap Nietzsche’nin itibarının yeni bir yükseklığe ulaştığı bir dönemde ortaya çıktı. Kendi kısa yaşamında –1889’da sağlığı bozulana kadar olgun ve yaratıcı işler yapmak için yalnızca on beş yılı olmuştu– ciddiye alınmak yerine hakkında dedikodu yapılan veya görmezden gelinebilen biriydi. Yazdıklarının birçoğunu kendi dar olanaklarıyla yayımlayabilmişti. Sadece sona yakın kendi dar çevresinin dışındaki bazı önemli kişiler tarafından tanınmaya başlamıştı: –August Strindberg, Georg Brandes, Hippolyte Taine gibi. Ancak zihinsel çöküşü, fikirlerinin çok parlak ama çilginca olduğu savıyla reddedilmesini fazlasıyla kolaylaştırmıştı. Her ne kadar onaylanmasa da Nietzsche’nin 20. yüzyıl yazarlarının üstünde dikkate değer bir etkisi oldu. Doğumundan yüz yıl sonra, Nietzsche büyük bir düşünür ve bir yazar olarak tanındı.

İNSAN HAKLARI ve FELSEFE ile İLGİLİ YAYINLAR

- **A Question for Humanity, Sexism, Oppression and Women's Rights**
Hülya Şimğa, Zürich: LIT, 2019, 136 sayfa.
- **Üniversite Felsefesi**
Durmuş Günay, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2019, 184 sayfa.
- **Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) Dergisi**, Sayı 1, 2019.
- **Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum**
Erich Fromm, çev.: Necla Arat, İstanbul: Say Yayınları, 2019, 184 sayfa.
- **Varlık ve Zaman/Bir Okuma Rehberi**
Kaan H. Ökten, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2019, 352 sayfa.
- **Metafizik, Kavram ve Problemleriyle Varlık Felsefesi**
Editör: A. Kadir Çüçen, Bursa: Sentez Yayıncılık, 2019, 520 sayfa.
- **Azizler ve Alimler**
Terry Eagleton, çev.: Osman Akınhay, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2019, 156 sayfa.
- **Antik Yunan'dan Modern Zamanlara/Doğa, Bilim, Özgürlük**
Ali Karakaya, İstanbul: NotaBene Yayınları, 2019, 168 sayfa.
- **Kant'ın Siyaset Felsefesi Üzerine Dersler**
Hannah Arendt, Derleyen: Ronald Beiner, çev.: Devrim Sezer-İsmail Ilgar, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, 264 sayfa.
- **Antik Yunan'ın Kısa Tarihi**
P. J. Rhodes, çev.: Cumhur Atay, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, 260 sayfa.

- **Kişi ve Kutsal**
Simone Weil, çev.: Murat Erşen, İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları, 2019, 72 sayfa.
- **101 Anekdotta Felsefe Tarihinde Yolculuk**
Nicholas Rescher, çev.: Abdullah Yılmaz, İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları, 2019, 368 sayfa.
- **Radikal Aydınlanma ve Modern Demokrasinin Kökenleri**
Jonathan Israel, çev.: Ahmet Fethi Yıldırım, İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları, 2019, 264 sayfa.
- **Anne Frank'ın Hatıra Defteri**
Anne Frank, çev.: Hakan Kuyucu, İstanbul: Epsilon Yayınevi, 360 sayfa.
- **Putların Alacakaranlığı/Ya da Çekiçle Felsefe Yapmanın Yolları**
Friedrich Nietzsche, çev.: Regaip Minareci, Can Yayınları, 2019, 102 sayfa.
- **Heidegger'in Politik Ontolojisi**
Pierre Bourdieu, çev.: Aslı Sümer, İstanbul: Monokl Kitap, 2019, 168 sayfa.
- **Varlık ve Zaman**
Martin Heidegger, çev.: Kaan H. Ökten, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2018, 640 sayfa.
- **Dünyayı Değiştiren Düşünürler Dizisi (4 Cilt)**
Sadık Usta, İstanbul: Kafka Kitap, 2018.
- **50 Felsefe Klasiği/Düşünmek, Varolmak, Eylemde Bulunmak, Görmek**
Tom Butler-Bowdon, Editörler: Ecem Aycan Öztoplar, Dilek Yücel, Dila Balcı, Semih Türkoğlu, İstanbul: Pegasus Yayınları, 2018, 376 sayfa.
- **Ruh Üzerine**
Aristoteles, çev.: Ömer Aygün, Y. Gurur Sev, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018, 272 sayfa.
- **Yazarların Yüzünden**
Selçuk Demirel, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, 188 sayfa.

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ
ve
UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Sahibi: T.C. Maltepe Üniversitesi adına Şahin Karasar
Yayın Yönetmeni: İoanna Kuçuradi
Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Elif N. Hamidi
Yayın Kurulu: Bergen Coşkun Özüaydın, Betül Çotuksöken, Sevgi İyi,
Neşe Şahin Taşğın, Hülya Şimğa, Muttalip Özcan, Gülriz Uygur
Yazışma Adresi: Marmara Eğitim Köyü, 34857 Maltepe/İSTANBUL
Tel: 0216 626 11 34 **Faks:** 0216 626 11 25

Baskı: Ege Basım
Esatpaşa Mah., Ziyapaşa Cad., No: 4, 34704 Ataşehir-İstanbul
Tel: 0216 470 44 70
Sertifika No: 41558

ISSN: 2587 - 148X
Yayın hakkı saklıdır